

Dünden Bugüne ABD Ve Romanya İşbirliği

Amerika Birleşik Devletleri ile Romanya, gelinen noktada özellikle askeri alanda sıkı işbirliği içerisinde olan iki ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, iki ülke arasındaki ilişkiler bugünle sınırlı değildir ve köklü bir geçmişe sahiptir. ABD ile Romanya arasındaki ilişkiler Romanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak bağımsız olmasından sonraki süreçte başlamıştır. Sonraki süreçte Romanya'nın 1941 yılında ABD'ye savaş ilan etmesinin ardından iki ülke diplomatik ilişkilerini kesmiş; 1947 yılında ise yeniden tesis etmiştir.¹ Soğuk Savaş döneminde Romanya'nın Sovyet etkisinde komünist bir idarede bulunmasından dolayı iki ülke arasındaki ilişkiler gergin kalmıştır.² ABD-Romanya ilişkilerinin doğası, Romanya'nın dış politikasını Sovyetler Birliği'ninkinden uzaklaştırmaya başladığı 1960'larda, özellikle de 1968'de Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgalinden sonra iyileşmeye başladı. 1970'ler aynı zamanda ABD-Romanya ilişkilerinin kültürel, bilimsel ve eğitim alanındaki değişimlerle ısındığı bir dönemdi; ancak 1980'lerde Romanya'nın insan hakları siciline yönelik eleştiriler ilişkilerin bir kez daha gerilmesine neden oldu.³

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden bugüne kadar devam eden süreçte Romanya, oldukça Batı yanlısı siyaset izleyen bir ülke profili çizmektedir. Ekonomik ve siyasi manada AB ile bütünleşme sürecini ciddi bir biçimde yürütmüş olan ülke, diğer taraftan da NATO ile askeri adaptasyon sürecini gerçekleştirmiş ve bugün gelinen noktada her iki örgütün de üyesi olmuştur. Romanya söz konusu ittifaklar içerisinde sadık bir üye görünümüne sahiptir.

Romanya'nın Soğuk Savaş dönemindeki Sovyet yayılcılığından payını alarak komünist sistem çerçevesinde otoriter bir idareyle yönetilmesi halkta dramatik etkilere sebep olmuştur. Bu süreçte adeta bir Sovyet uydu haline gelen ülkede halk iktisadi manada büyük sıkıntılar yaşanmış, muhalif düşünceler susturulmuş ve netice itibarıyla halk kitlesel hareketlere başvurmak zorunda kalmıştır. Romanya'da Çavuşesku iktidarının son bulması ve Soğuk Savaş döneminin ABD'nin başını çektiği Batı dünyasının zaferiyle sonuçlanması sonrası Romanya giderek ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel alanlarda Batı dünyasıyla entegre siyaset ve stratejiler izleyen bir devlet haline gelmiştir.

NATO içerisinde yer alan Romanya için ulusal güvenlik meselesinde baş tehdit olarak görülen ülkenin Rusya olduğu söylenebilir. Hiç şüphesiz bu durumda ülkenin komünist yönetim dönemindeki Sovyet tecrübesi etkilidir. Balkanlardan Baltıklara kadar geçmişte Sovyet tarzı komünizmle yönetilme tecrübesi olan birçok devlette gözlenen ve siyasi açıdan Rusya karşıtlığı olarak değerlendirilebilecek bir olgu söz konusudur. Romanya'nın da dahil olduğu söz konusu ülkeler siyaset, ekonomi ve güvenlik gibi alanlarda sıkı bir ABD, AB ve NATO yanlısı siyaset anlayışını benimseyerek bir nevi geçmişte yaşamış oldukları dramatik süreçlerin bir daha yaşanmaması hususunda çaba sarfetmektedirler. Romanya güvenlik algılamasında ana tehdit olarak gördüğü Rusya'ya karşı NATO ittifakı içerisinde yer almış ve ittifak dahilinde aktif rol oynamaya gayret göstermiştir. Romanya; Afganistan, Irak, Libya ve Kosova'da önemli asker, teçhizat ve diğer yardım katkıları da dahil olmak üzere ortak ulusal güvenlik çıkarlarını desteklemek için defalarca kuvvet ve varlık konuşlandırmıştır.⁴ Böylece Romanya NATO ittifakı içerisinde sadık bir üye olduğunu ispatlamıştır.

Bu bağlamda Romanya, en başta ABD ile askeri ilişkilerini geliştirmeye özen göstermiştir. ABD ile Romanya arasındaki ilişkilere bakıldığında genel olarak, 1989'dan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler, her biri uluslararası güvenlik ortamının daha büyük küresel eğilimlerini yansıtan üç farklı döneme ayrılabilir: 1990'lar, 11 Eylül sonrası ve 2008'den günümüze kadar.⁵

90'lı yıllar ABD liderliğindeki Batı dünyasının Soğuk Savaş'tan galibiyetle çıkmasından dolayı "tarihin sonu" gibi tezlerin işlendiği ve Batı dünyasının özgüveninin zirvede olduğu bir dönemdi. Aynı zamanda bu yıllarda birçok milleti bünyesinden barındıran Balkanlarda da askeri çatışmalar baş göstermiş durumdaydı. Yugoslavya devleti içerisinde yer alan milletler etnik ve dini açıdan farklılıklar arz etmekte olduğundan dolayı böyle bir çatışma ortamının meydana gelmesi sürpriz olmadı. NATO ve ABD'nin böyle bir ortamda olaylara müdahil olmaması düşünülemezdi. Clinton Yönetimi'ndeki genişleme taraftarları, Yugoslavya'nın çöküşünün NATO'yu genişletme projesini "ilerletmek" için bir argüman olduğunu savundular ve şüphecileri bunun potansiyel bir bulaşma etkisini kontrol altına almak için en iyi seçenek olduğuna ikna ettiler.⁶ Yeni Avrupa'daki tüm eski Varşova Paktı üyeleri NATO'nun genişlemesini büyük bir ödül, bir modernleşme projesi ve komünist geçmişi kararlı bir şekilde geride bırakmanın en açık yolu olarak gördüler.⁷ Şüphesiz Romanya da bu ülkelerden birisiydi.

Romanya ve ABD arasındaki güvenlik ilişkilerinde bir diğer dönüm noktası da 11 Eylül olaylarıdır. 11 Eylül olayları bilindiği üzere devletlerin ve halkların güvenliği açısından dünya tarihinde yer alacak derecede kritik öneme sahip bulunan bir hadisedir. İkiz Kuleler'e yapılan saldırılardan Usame bin Ladin'i sorumlu tutan Bush hükümeti bu olay sonucunda teröre karşı küresel savaş gibi ucu açık ifadelerle Ortadoğu'da birçok insani dramın yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Amerika'nın başlatmış olduğu bu dalga uluslararası arenada bütün devletlerin güvenlik ve dış politikalarını etkilemiştir. ABD, NATO'nun da lideri olması dolayısıyla uluslararası çapta meydana getirdiği aşırı şekilde güvenleştirilmiş bir siyasi ortamda ülkeleri askeri ve siyasi hamlelerine kolayca dahil edebilmiştir. "İttifak'ın genişlemesi farklı bir mantığı, "alan dışı operasyonlar" çağına uyarlanmış özel bir ihtiyacı da yansıtıyordu. Yeni NATO üyelerinin çoğu Avrupa dışındaki askeri operasyonlarda ABD'nin etrafındaki esnek koalisyonları desteklemeye hazırdı. O yıllarda Pentagon, "terörle savaş"ın savaş alanlarına yakınlığın beklenmedik bir stratejik değer sağladığı, daha hafif ve daha hızlı birliklere odaklanan gözden geçirilmiş bir Avrupa duruşu için bastırdıkça, Amerikan ağırlık merkezi doğuya doğru kayıyor gibi görünüyordu. Bu yeni bağlamda Romanya'nın askeri üsleriyle birlikte profili, Amerika'nın "bölgesel ve küresel konuşlanmalar için zambak yastıkları" çerçevesinin bir parçası olarak önemli ölçüde pekiştirildi."⁸

2008 yılında gerçekleşen Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi ABD ve Romanya arasındaki güvenlik ilişkileri açısından kritik öneme sahip bulunan diğer bir hadisedir. Rusya Gürcistan'a hem konvansiyonel manada bir hareket, hem de o zaman için çok alışılmadık bir yöntem olan siber saldırılarla ülkenin medya ve bankacılık gibi kritik sektörlerini hedef alarak esasen hibrit bir savaş yürütmüştür. Rusya'nın bu müdahalesi uluslararası arenada güvenlik algısında yeni gelişmelere sebep olmuştur. "Rusya'nın Ağustos 2008'de Gürcistan'ı işgali Yeni Avrupa'daki güvenlik algısını önemli ölçüde değiştirdi. Polonya gibi kilit ülkeler birkaç yıl sonra, Kırım'dan sonra, standart bir Avrupa-Atlantik söylemi haline gelecek bir şeyi savunmaya başladılar: stratejik güvence. Aslında Polonya o dönemde bölgedeki birçok ülkenin sahip olduğu bir endişeyi, Ronald Asmus'un daha sonra işaret edeceği gibi "Batı'nın bir krizde gerçekten savunmaya geleceğine dair bir şüpheyi" dile getiriyordu. Bölgedeki pek çok kişi için dayanışma ("bir krizde gerçekten hayata geçecek vaatler ve güçler") varmış gibi görünmüyordu. Elbette herkes büyük ödülü, yani ABD'nin sahaya inmesini hedefliyordu, zira "topraklarında ABD askeri bulunan ülkelerin işgal edilmeyeceği" varsayımı işliyordu. İşte bu geniş bölgesel ruh hali içinde Bükreş, Romanya topraklarında daha konsolide bir ABD varlığı yoluyla kendi ek güvenlik garantilerini arıyordu."⁹

2011 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve Romanya "Amerika Birleşik Devletleri ve Romanya Arasında 21. Yüzyıl İçin Stratejik Ortaklık Ortak Deklarasyonu"nu yayınladı. İki ülke, siyasi-askeri ilişkilerine, kolluk kuvvetleri işbirliğine, ticaret ve yatırım fırsatlarına ve enerji güvenliğine odaklanarak işbirliğini geliştirmek için kilit alanlar belirledi. ¹⁰ Bugün Romanya'nın dış politikasının temel direklerinden biri olarak tanımlanan Romanya ve ABD arasındaki Stratejik Ortaklık, Romanya'nın Avrupa-Atlantik yolundaki önemli bir kilometre taşı olmaya devam etmektedir. 1997 yılında Bükreş'te başlatılan Stratejik Ortaklık, askeri, ekonomik, siyasi ve idari alanlardaki reform sürecinde belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmıştır.¹¹ "2011 yılı Romanya ve ABD arasındaki ortaklığın gelişiminde bir dönüm noktası olmaya devam etmektedir. Deveselu'daki ABD BMD(anti-balistik füze sistemi) tesisi, iki temel belgeye dayanan temel bir ilişkinin somut, fiziksel bir örneğidir: Amerika Birleşik Devletleri ve Romanya Arasında 21. Yüzyıl İçin Stratejik Ortaklık Ortak Deklarasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri ve Romanya Arasında Amerika Birleşik Devletleri Balistik Füze Savunma Sisteminin Romanya'da Konuşlandırılmasına İlişkin Anlaşma. Her iki belgenin de sonucu, NATO Antlaşmasının merkezinde yer alan sözde kolektif savunma taahhüdünde, yani "bir NATO üyesine yönelik silahlı saldırı hepsine yönelik silahlı saldırı olarak kabul edilecektir" şeklindeki silahşörler maddesinde somutlaşan dayanışma olmaya devam etmektedir. Bu mantığa göre ABD, "Romanya'yı olası bir balistik füze saldırısına karşı savunmaya kararlıdır."¹²

2019 yılında Romanya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ortaklığın önemi, Romanya Cumhurbaşkanı Sayın Klaus Iohannis ve Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump tarafından kabul edilen Ortak Bildiri ile yeniden teyit edildi: geleneksel işbirliği alanlarına (savunma, enerji güvenliği, ticaret ve yatırım, iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadele) ek olarak iki yeni unsur da tanıtıldı: 5G ağlarının güvenliği ve sivil nükleer sektör.¹³

Ekim 2020'de imzalanan 2020-2030 Savunma İşbirliği Yol Haritası, ikili ilişkiler için stratejik önceliklerin ana hatlarını çizmiş ve siber güvenlik, askeri modernizasyon ve Karadeniz'de çok alanlı operasyonlar konularında işbirliğini içermiştir. Köstence yakınlarındaki Mihail Kogalniceanu hava üssü ABD kuvvetleri için önemli bir çok modlu ulaşım merkezidir. Diğer ortak kullanım tesisleri Babadag eğitim alanı ve demiryolu, Campia Turzii hava üssü, Cincu eğitim sahası, Campu Media eğitim sahası, Targu Mures askeri üssü ve Smardan eğitim sahasıdır.¹⁴

ABD Başkanı Joe Biden'ın Madrid'deki NATO Zirvesi'nde (29 Haziran 2022), ilave bir rotasyonel tugay muharebe timi konuşlandırarak Romanya'daki ABD varlığını artırma konusundaki son açıklaması, ABD'nin Romanya ve bölgeye olan ilgisini ve derin bağlılığını güçlü bir şekilde teyit etmiştir. Aynı doğrultuda Romanya, genişlemesini desteklemek ve ilave sayıda NATO ve ABD kuvvetini barındırmak amacıyla Mihail Kogălniceanu üssünü modernize etmek için prosedürleri başlattı.¹⁵

İki ülke arasındaki ilişkilere ekonomi açısından bakıldığında da yakın ilişkiler göze çarpmaktadır. 1989 devriminin ardından Romanya ekonomisi devlet kontrolünden kapitalizme geçiş sürecine girmiştir. Romanya, nispeten düşük maliyetleri ve iyi eğitilmiş, teknoloji meraklısı nüfusu ile Avrupa pazarına erişmek isteyen ABD'li yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Amerikan şirketlerinin Avrupa'daki iştirakleri dikkate alındığında, 2019 yılında ABD Romanya'daki en büyük beşinci yabancı yatırımcı olmuştur.¹⁶

Netice itibariyle, Romanya ve ABD başta güvenlik olmak üzere birçok alanda yakın ilişkilere sahip iki devlettir. Romanya, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber güvenlik tehdidi hissettiği Rusya'ya karşı NATO ittifakı içerisinde yer alarak ve ABD ile askeri işbirlikleri geliştirerek Batı dünyasıyla entegre olma yoluna gitmiştir. Rusya'nın 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesi(buna halihazırda devam eden Ukrayna müdahalesi de eklenebilir.) birçok eski Varşova Paktı üyesi devlet gibi Romanya'nın da Batı yanlısı güvenlik siyasetini pekiştirmiştir. ABD açısından ise Romanya NATO'nun(dolayısıyla ABD'nin) Karadeniz'e açılan bir kapısı gibi görülmekte ve Rusya'ya karşı Atlantik güvenliğini sağlama açısından oldukça stratejik bir konumda bulunmaktadır. Bu sebeple, ABD açısından askeri işbirliği ve destek konusunda Romanya kritik bir önem arz etmektedir. Önümüzdeki süreçte iki ülke arasındaki işbirliğinin Rusya'nın hamlelerine de paralel bir şekilde askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda gelişerek devam edeceği söylenebilir.

Kemal Kısa

Dipnotlar

1. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

2. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

3. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://history.state.gov/countries/romania>

4. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

5. Romanian State Official Web Site , 25 Years Of Romania – United States Strategic Partnership, A strong partnership.

<https://romania-usa.ro/en/a-strong-partnership/>

6. Octavian Manea & Armand Gosu, Romania's Relations With USA And Russia, Romania Energy Center, 08.18.2016.

<https://www.roec.biz/project/romantias-relations-with-usa-and-russia/>

7. a.g.s.

8. a.g.s.

9. a.g.s.

10. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

11. Romanian State Official Web Site , 25 Years Of Romania – United States Strategic Partnership, A strong partnership.

<https://romania-usa.ro/en/a-strong-partnership/>

12. Octavian Manea & Armand Gosu, Romania's Relations With USA And Russia, Romania Energy Center, 08.18.2016.

<https://www.roec.biz/project/romanas-relations-with-usa-and-russia/>

13. Romanian State Official Web Site , 25 Years Of Romania – United States Strategic Partnership, A strong partnership.

<https://romania-usa.ro/en/a-strong-partnership/>

14. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

15. Romanian State Official Web Site , 25 Years Of Romania – United States Strategic Partnership, A strong partnership.

<https://romania-usa.ro/en/a-strong-partnership/>

16. US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

Kaynakça

Tutak, Eda. ‘‘Avrupa’nın Karadeniz’deki Stratejik Limanı Romanya: 2021’’, Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler, (Ekim 2022), sy 221-259, Ed. Özgür Tüfekçi, Fevzi Kırbaşoğlu, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi, KTÜ Yayınları.

Önal, Mehmet Naci. ‘‘Romanya Türklerine Bakış’’, Türk Dünyası Araştırmaları (sy 93, 117-190).

Özlem, Kader. ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya’nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye’yle İlişkiler’’, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 12, (Kış 2007), sy 35-47.

US Department of State Web Site, U.S. Relations With Romania, Bureau Of European and Eurasian Affairs, February 19, 2021.

<https://www.state.gov/u-s-relations-with-romania/>

Romanian State Official Web Site , 25 Years Of Romania – United States Strategic Partnership, A strong partnership.

<https://romania-usa.ro/en/a-strong-partnership/>

Octavian Manea & Armand Gosu, Romania’s Relations With USA And Russia, Romania Energy Center, 08.18.2016.

<https://www.roec.biz/project/romanas-relations-with-usa-and-russia/>

Global Security, Romania – Foreign Relations.

<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ro-foreign-relations.htm>

Anadolu Ajansı, ‘‘AİHM Türk Azınlık Davasında Romanya’yı mahkum etti’’, 21.04.2015.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/aihm-turk-azinlik-davasinda-romanya-yi-mahkum-etti/55245>

Vikipedi, Balkan Antantı.

Vikipedi, Romanya’nın Bağımsızlığını Kazanması.

Vikipedi, İtalyan Faşizmi.

